

**Báthory Erzsébet vagy Elizabeth Bathory: A nyugati előítéletek és egy kelet-európai
ország önreprezentációjának konfliktusa**

Lezárás dátuma: 2025. január 7.

Jelige: jgn574

Absztrakt

Elizabeth Bathory, a világ leghírhedtebb női sorozatgyilkosa, egy valódi vámpír, aki még Bram Stoker Drakuláját is szégyenbe hozza vérszomjával, és egy népszerű szereplője az angol nyelven írt horror történeteknek. Ezzel szemben Báthory Erzsébet inkább csak egy mellékszereplő volt a magyar politika egy kifejezetten komplikált idejében, aki látszólag áldozataul esett a kor boszorkányüldözéseinek. Bár a két név egy és ugyanazon történelmi figurára utal, a karakterizációjuk és ismertetőjegyeik a nyelvtől függően szinte egymás ellentétei.

A dolgozatom célja Báthory Erzsébet, avagy Elizabeth Bathory történelmi személyének és fikcionális karakterének elhelyezése a modern popkultúrában és történetírásban. Dolgozatomban a hírhedt grófnő életét tárgyaló biográfiák és sorozatok elemzésén keresztül azokra a kérdésekre keresi a választ, hogy identitása, mint magyar nemesi nő, hogyan befolyásolja a modern írók hozzáállását? Milyen különbségek léteznek az angol és magyar nyelvű megjelenítései között, és mindez mit mond el a kelet-európai történelem ön- és nyugati reprezentációjáról?

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés
2. Magyar történelem: előítélet és önreprezentáció
 - 2.1. Kelet-Európa a nyugati médiában
 - 2.2. Kelet-Európa a kelet-európai médiában
3. Ki is az a Báthory Erzsébet?
 - 3.1. Megjelenése a történelemben
 - 3.2. Megjelenése a legendákban
4. A különbség Báthory Erzsébet és Elizabeth Bathory között
 - 4.1. Báthory Erzsébet a magyar médiában
 - 4.1.1. Magyar történetírás
 - 4.1.2. *Tündérkert – Kísértések kora* (2023)
 - 4.2. Elizabeth Bathory az angol nyelvű médiában
 - 4.2.1. Angol nyelvű történetírás
 - 4.2.2. *Castlevania – Démonkastély: Nokturn* (2023)
 - 4.3. Összehasonlítás és konklúziók
5. Következtetések és záró gondolatok

1. Bevezetés

Függetlenül attól, hogy hol született és nevelkedett az ember, a történelmi emlékezet határa véges, így egy kelet-európai történész nem feltétlenül megbízhatóbb egy külföldinél, főleg mikor évszázadok távlatából igyekeznek ítéletet hozni. Az, aki a sajátjának vélt múltról ír hihetőbb, mert hazai terepen van? Vagy megbízhatatlan az egyértelmű nemzeti elfogultságából adódóan? Az, aki külföldiként beszél egy ország történelméről hitelesebb, mert objektív, vagy a sztereotipizálás lehetősége miatt elvetendő? Egyáltalán mire gondolunk, amikor Kelet-Európa történelméről beszélünk?

Kelet-Európa nem egy könnyen beazonosítható, pontos régió a térképen, attól függően, hogy melyik országban csapja fel az ember az atlaszt, teljesen más határokat lát. Látszólag egyik keletinek titulált európai ország sem vállalja magára önkéntesen ezt az identitást, csak kívülről ráaggatott címkeként kezeli azt. Hogyan lehet tehát kollektív történelme egy olyan földrajzi egységnek, amely tagjai nem szívesen vállalnak közösséget egymással? Amíg a Kelet-Európai országokon múlik, addig sehogy, de ha külsősökre néz az ember, akkor már tisztább képet kaphat.

Magyarország is általában a Kelet-Európai régióhoz sorolandó, azonban használatos néha a Közép és Közép-Kelet kifejezés is (Romsics, 2016). A magyar történelmi múlt újraértelmezése és friss ábrázolása a kortárs nemzeti reprezentáció gyakori identitásformáló eszköze. A magyar médiaprodukciónak jelenlegi kedvenc projektjei az olyan régi eseményeket és nemzeti hősokeket feldolgozó kalandfilmek, melyek a kollektív emlékezet kézre eső eszközével hozzák létre és erősítik a nemzeti identitást. Az adaptációs folyamat során, azonban szükségszerűen át kell formálni a történelmi múlt bizonyos aspektusait, hogy egy új, egységes narratíva jöhessen létre. Kitűnő példa erre a jelenségre a *Tündérkert* című sorozat, amely egyszerre veszi kézbe az ország egy neves írójának munkáját és tekint vissza a régmúlt hazai históriára, egy fájó de izgalmas korszakára. A sorozat főszereplőjének, Báthory Gábornak a vezetékneve azonban nem csak itthon ismert. A Báthoryak neve talán külföldön még több filmben is felbukkan mint Magyarországon, azonban ez nem az erdélyi fejedelem érdeme.

Báthory Erzsébet, vagy ahogy angol nyelvterületeken ismeretes, Elizabeth Bathory, egy tragikus sorsú nő a magyar tankönyvekben és egy sorozatgyilkos vámpír a nyugati médiában. Két külön nyelven két, egymással ellentétes karakterizációval rendelkezik ugyanazon történelmi személy, a kérdés az, hogy miért? Milyen különbség létezhet a magyar és angol

nyelvű író között, ami ekkora eltéréshez vezethet, és mit mond el mindez a magyar történelem hazai és globális reprezentációjáról?

Dolgozatomban számba veszem Báthory Erzsébet angol és magyar nyelvű reprezentációját, egyrészt a popkulturális médiatartalmakban, másrészt történeti írásokban is. A kettő összehasonlításán keresztül bemutatom, hogy egy kelet-európai ország történelmi múltja milyen nemzeti identitásformáló szerepet tölt be Magyarországon, és mindez hogyan viszonyul az ismeretlenre kiszabott sztereotípiák által formált angol nyelvű magyar reprezentációhoz.

2. Magyar történelem: előítélet és önreprezentáció

Egy mondás szerint „semmi sem változik gyorsabban, mint a változatlan múlt” (Nemere, 1989). Bár szeretnénk azt hinni, a történelem nem egy egységes lineáris narratíva, amely pontosan és élethűen mutatja be a múlt eseményeit. Jarvie (1978) elmondása szerint „a történelem túlnyomó többsége történészek közötti vitákból áll arról, hogy pontosan mi történt, miért történt az, és hogyan lehetne megfelelően figyelembe venni a jelentőségét” (378, saját fordítás).

A történész munkája egyszerre tudományos és művészi, hiszen felderíti a múltból megmaradt bizonyítékokat, majd fantáziája segítségével megkísérli azokat egy meggyőző mesévé, az általa vélt valósággá formálni (White, 1966). A történelmi diskurzusokat általában két szekcióra szokás osztani: a tényekre és az interpretációra. Azonban Hayden White (1975) szerint a kettő nem létezhet egymástól függetlenül, hiszen a tények feladata hogy alátámasszák az interpretációt, az interpretáció lényege pedig, hogy sorba rendezze a tények jelentőségét. A kettő kombinációjából álló történelmi diskurzus képes értelmet nyerni a múlt eseményeiből, azonban ennek megvalósulásához szükségszerűen létre kell hoznia egy egységes narratívát, egy történetet. „Amit az egyik történész tragédiaként fog fel, azt egy másik komédiaként, vagy románcként” (White, 1973, 291, saját fordítás).

A történelem reprezentációjának két ágát különbözteti meg White, az egyik a vizuális képeken és filmes diskurzuson keresztül (historiophoty), míg a másik a verbális képeken és írott diskurzuson keresztül (historiography) (White, 1988).

Az interpretációs folyamat erősen függ tehát a történész egyéni történelemhez való hozzáállásától, ezáltal formálja az általa kreált reprezentációt is. Kelet-Európa és azon belül Magyarország történelmének lokális és globális megjelenése ugyanígy tanmeseként

szolgálhat. Angol nyelvű szövegek esetében Kelet-Európa másságára kerül a fókusz, míg magyar szövegekben az ország pozitív fényben való feltüntetése kap figyelmet.

2.1. Kelet-Európa a nyugati médiában

Kelet-Európa mindenkor geopolitikai helyzetének legmeghatározóbb jellemzője volt, hogy valójában sem ide, sem oda nem sorolható. Bár a Szovjetunió idején helyet talált magának, mint a „második világ” (second world) része, ekkor is a vasfüggöny „takarásában” létezett a nyugati szemlélők számára (Grzechnik, 2019). Azonban ez a kategorizáció a kommunista blokk megszűnésével véget ért, és a Martin Müller (2020) által „globális keletnek” nevezett régió lényegében eltűnt észak és dél között. A globális kelet kifejezést, azért tartom itt találónak, mert nevet ad egy alapvetően nehezen körülhatárolható területnek. Müller *In Search of the Global East: Thinking between North and South* című tanulmányában úgy írja körül a kelet-európai, volt kommunista országokat, mint amik se nem gyarmatok de nem is igazán gyarmatosítók, nem gazdagok de nem is szegények, európaiak de valahol mégis keletiek.

Bár Kelet-Európa tényleges egységet csak a második világháború után és a hidegháború végéig alkotott, a régió nyugattól való elkülönítése nem a 20. században kezdődött és ért véget (Erjavec, 2014). A nyugat-európai utazók már a 18. században kalandokat keresve indultak meg Kelet-Európa felé, és bár aggodalom töltötte el őket a rémisztő másság, sokszor mégis arra a következtetésre jutottak, nincs mitől félni, hiszen jobban ismerik ők ezt a régiót, mint maguk a lakosok (Wolff, 1994, 40). A keleti népek öntudata gyakran alsóbbrendűnek bizonyult a nyugati megítéléshez képest. A kelet-európai ember önmagáról alkotott képe sokkal megbízhatatlanabbnak, elfogultabbnak és tudománytalanabbnak minősült, ebből kifolyólag úgy tűnt, a nyugati társadalmak segítségére szorul (Owczarzak, 2009).

Kelet-Európa egy felfedezésre váró hely, amely egyedül nem képes egy megbízható identitás kialakítására. Önmagában lényegében megismerhetetlen, mintha rajta se lenne a térképen, idegen és távoli még akkor is, ha a szomszédban van. Ez az idegenség viszont utat ad a fantáziának, melynek köszönhetően Kelet-Európa bármi lehet, aminek a Nyugat elképzei (Kürti, 2009).

Ezen felfogás gyökerei nem csak a valódi utazók feljegyzéseiben, de az irodalmi fikciók világában is megtalálhatóak, például Voltaire *XII. Károly svéd király története* című munkájában (Wolff, 1994).

Az 1731-ben megjelent könyv fantáziadús módon mesélte el a svéd király hódításainak történetét, ezáltal elsőként feltérképezve a korábban háttérbe szoruló régiókat. Mondhatni

ez volt „a felvilágosodás első útja Kelet-Európába” (Wolff, 1994, 89, saját fordítás). Az oroszok, lengyelek és ukránok-lakta (ma már kelet-európainak titulált) területeket mint felfedezendő terepet állította be. Megkülönböztette egymástól „az Európát, ami ismer dolgokat” és „egy másik Európát, ami arra vár, hogy megismerjék” (90, saját fordítás). Voltaire írásában „egyenlőséget tett a kevésbé ismert és a kevésbé civilizált között” (90-91, saját fordítás). A kelet-európai népeket nem a jelen történelem részeként, hanem egy régi múlt képviselőiként kezelte, ezáltal is egy alacsonyabb civilizációs szinthez kötve őket.

„Voltaire kinevezhette ezeket a földeket elveszettnek, megengedhette magának a felfedezés örömét, analizálhatta és kategorizálhatta őket, elhelyezvén azokat a térképen a Nyugat-Európához való viszonyuk mentén.” (Wolff, 1994, 93, saját fordítás)

De Voltaire hiába fedezte fel Kelet-Európát XII. Károlyon keresztül, valójában ő maga sose látogatott el a világ ezen részére, így bármit is írt, az főképp csak fantáziájának szüleménye lehetett; a valódi Kelet-Európa továbbra is ismeretlen volt. Mégis, könyve egy erős karakterizációt adott a globális keletnek a nyugati olvasók számára. Megmutatta, hogy nem szükséges kimozdulni otthonról, hogy az ember megismerkedhessen a távoli kultúrákkal és történelemmel, mert maga a fikció is bőven elegendő volt erre. Wolff (1994) szerint: „Nyugat-Európa magabiztosan definiálta saját felvilágosodott civilizációjának fejlettségét amikor elképzelte Kelet-Európát” (94, saját fordítás).

Voltaire tradíciója tovább folytatódott a 19. század egyik legismertebb művével, Bram Stoker 1897-es *Drakulájával*. A könyv első oldalain az angol Jonathan Harker levelezéseit olvashatjuk, melyben Erdélybe vezető hosszadalmas útját dokumentálja. Leíró képet fest a tájról és lakosok kultúrájáról, többször kiemelve mennyire hiszékenyek és vallásosak, mondván „a világ minden ismert babonája összegyűlt a Kárpátok patkójába” (2, saját fordítás).

Bár Stoker maga sose járt Erdélyben, azonban számos jegyzete fennmaradt, amiben kutatásait és a könyv írása során felhasznált forrásait számontartotta, ezen iratok között találhatjuk meg a hírhedt vámpír-karakter névadóját, Vlad Tepest is. III. Vlad, vagy Vlad Dracul egy 15. századi havasalföldi fejedelem volt, akinek neve az *An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia* című könyvben való említésének köszönhetően jutott el az ír íróhoz (Stoker, Eighteen-Bisang, Miller, 2008, 285). Bram Stoker hírhedt gótikus karaktere azonban nem egy és ugyanaz a történelmi inspirációjával. Többek között gróf Drakula egy székely nemzetiségű vámpír, akinek vérvonala egészen a Hun Attiláig vezethető vissza (Bram, 1897,

27), míg Vlad Tepes egy román történelmi alak, aki a mai napig nagy jelentőséggel bír országában, függetlenül a vámpír legendáktól (Ivancu, 2019).

Bram Stoker könyve tehát elmosza a határokat a történelmi tények és az általa kitalált fikció között, a kettőt együttesen prezentálja olvasóinak, akik ismeretek híján könnyen az egykor létező Vlad Tepesnek tulajdoníthatnak minden Drakulát leíró negatív tulajdonságot. Ovidiu Ivancu (2019) a következőképpen foglalja össze a könyv kimondatlan üzenetét:

„egy valódi helyszínen vagy, ami megtalálható a térképen, egy hely, amiről az ember nem sokat tud, ebből kifolyólag az egyetlen opciód, hogy megbízz a narrátorban, aki szándékosan keveri a valóságot a fikcióval.” (56, saját fordítás)

Vlad Tepes és Drakula, Erdély és a vámpírizmus mára már olyan közeli asszociációba kerültek, hogy szinte elválaszthatatlanok egymástól. Azonban a probléma nem is feltétlenül abban rejlik, hogy Románia legelterjedtebb ismertetőjegye egy olyan mítosz, mely nem is a sajátja. Ami sokkal inkább megkérdőjelezhető, az Drakula ábrázolása, mint antagonistá vámpír és kelet-európai betolakodó, aki mások (főképp nyugat-európaiak) elcsábításával és vérének lecsapolásával nyeri el fiatalságát és erejét (Havas, Mártonfi, Gergely, 2021).

A kelet-európai karakterek, de főképpen a nők ábrázolását a hideg háború alatt és utána is áthatja a nyugati normáknak ellentmondó idegen szexualitás. Testiségük veszélyt jelent a nyugat-európai ideálokra, saját morális korrupságukat mutatja. Roumiana Deltcheva (2004) elmondása szerint a keleti nő filmvásznon való megjelenítése gyakran egzotikus és vonzó, de mindig „más” (163). Általánosságban három, túlnyomóan negatív kategóriába sorolhatóak: „a gátlástalan kurva, az ügyeskedő csaló, és a segítségre szoruló áldozat” (164). Ezek közül talán a legismertebb sztereotípiák a szláv szexmunkás (slavic slut), aki külső bájait alkalmazva megtéveszti és kihasználja a nyugati férfiakat. A James Bond filmek elengedhetetlen karaktertípusa a vonzó, de veszélyes orosz nő, aki az erőszaktól sem riad vissza vágyai (legyen az szexuális vagy materiális) érvényesítésének érdekében. A szex által vezényelt kegyetlen és rideg nő alakjához enyhítő körülményként gyakran társulni látszik viszont a hidegháborús múlt és a szovjet kommunizmus által okozott trauma, mely magyarázatként szolgál az egyébként elfogadhatatlan viselkedésére.

Kelet-Európa globális reprezentációját elsősorban a fikcionális tartalmak határozzák meg, ám a valóságtól elrugaszkodó popkulturális ábrázolásokat erősen informálják a régió történelmi tényei, politikai és társadalmi aspektusai. „A Nyugat megkonstruálja a Keletet valós és kitalált értelemben is, mint monolitikus, történelmietlen, magától értetődően antimodern, és változásra képtelen” (Owczarzak, 2009, 5, saját fordítás). Kelet-Európa mivel a történelmen kívül áll, múltjának egyetlen haszna a szörnyetek születésének megindoklása.

2.2. Kelet-Európa a kelet-európai médiában

Kelet-Európa fogalmát nem lehet sem földrajzilag, sem szociálisan definiálni, helyette ez egy gazdasági és politikai alapon létrehozott régió, amely nevében valójában senki sem beszélhet. Egy másnak titulált kisebbség önreprezentációja már alapvetően bonyolult küldetésnek számít, hiszen a nyugati kultúrák gyakran alulértékelik a helybéliek hangját. Azonban az tovább ront a helyzeten, hogy olyan valós egység nem is létezett, amely egy tényleges, kollektív önreprezentációra adott volna lehetőséget. Kelet-Európa a Szovjetunió megszűnése óta inkább tekint magára különálló országokként, vagy egy nagyobb egység, az Európai Unió tagjaiként, mintsem egy körülhatárolható régióként (Erjavec, 2014).

Magyarország önreprezentációja is ennek megfelelően funkcionál, bár történelmi és politikai múltjából adódóan kelet-európai országgént kategorizálható, a magyar nép elsősorban mégis inkább a nagyobb Európához sorolja magát. Azonban, ha kisebb csoportosítások is szükségesek, akkor országon belül előbb használatos a Közép vagy Közép-Kelet jelző, mintsem a Kelet önmagában (Romsics, 2016). Azonban Erjavec megfogalmazásában „Közép-Európa földrajzilag Európa közepén fekszik, kulturálisan nyugati, és politikailag keleti” (56, saját fordítás). Ennek következtében Magyarország múltja ígyis-úgyis valamiféle asszociációban áll Kelet-Európával, ha beismeri a média, ha nem.

A mindenkori magyar és lényegében nacionalista politikának jellemző szükséglete a közös nemzeti múlt, mely az összetartozás érzetét adhatja a nép tagjainak. A kollektív emlékezet politikája kihasználja azt, hogy az egyéni és szociális identitásformálás egyaránt történeti alapú. A múlt újragondolása hatással van egy társadalom jelenére és jövőjére is, mely következtében az, hogy mire és hogyan emlékezünk, aktív nemzetformáló tevékenységnek számít. Ahogyan azt Orwell *1984* című könyvében is olvashattuk, a politika képes ezt a visszatekintési folyamatot kihasználni, és lényegében a múltat átírva, saját érdekeit szolgáló korszakot alakíthat ki. Kelet-Európa országaiban az ingadozó nemzeti múlt kifejezetten releváns probléma, hiszen nyugati országokkal ellentétben a kommunista kormányokat megdöntő rendszerváltás egyúttal a történelem átértékelését is jelentette. Az ilyen kollektív történelmi traumák a közösségi emlékezet csomópontjait jelentik, hiszen nagy az „emlékrögzítő” erejük (Pataki, 2010, 779). Pataki Ferenc így fogalmaz:

„Hazánkban a historizáló múltba feledkezés, a történelem megismételhetőségének és a sérelmek, bukások, tévedések utólagos „korrigálásának” hiedelme a nemzeti mentalitás jellegzetes vonása.” (779)

Egy kutatás, amely a magyar nemzeti identitás reprezentációját elemezte a legnépszerűbb történelmi regényekben, hasonló következtetésekre jutott: A két kiemelt könyv, az *Egri csillagok* és *Kőszívű ember fiai*, mind túlnyomóan pozitív személyiségjegyekkel ruházzák fel magyar szereplőik, ellenben a külföldiekkel, akiknek tettei általában elítélendők, ezáltal létrehozva egy nemzetiségi alapú ellenségképet. A magyar karakterek idealizált, hősi szerepeket vesznek fel a hazai történelem emlékeztető és tragikus pillanataiban, azonban ez önmagában nem elég a stabil nemzeti identitás létrehozására. A pozitív nacionalizmus felélesztésének érdekében a regények írói átalakítják a fájdalmas veszteségeket morális győzelmekké. A „vesztettünk, de nyertünk” mentalitás egy gyakori, sőt gyökeres része a magyar nemzeti identitásnak (László, Vincze és Somogyvári, 2003, 79).

Bár a fentebb említett történetek továbbra is szerves részei a magyar neveltetésnek, a történelmi narratívák újraírásának főszíntere már régen nem a könyvespolcokon van. Az elmúlt évek során egyre több olyan magyar történelmi kalandfilm és sorozat jelent meg, amelyek kifejezetten felrázták a nemzeti múlt iránti nosztalgiát, és becsatlakoztak a kollektív emlékeztető-alapú identitásformálásba. Ebben a műfajban gyakran felmerül a történelmi pontosság kérdése, illetve az, hogy egyáltalán szükséges-e mindent pontosan bemutatnia, vagy lehetséges bizonyos szintű szelektálás? A *Blokád* (2022) című film forgatókönyvírója, Kübli Norbert azt mondta „a film mágia, amellyel a nagyobb igazság kereshető” (Vas, Vida, 2023, 18). Vas Máté és Vida Kamilla (2023) egyetértenek abban, hogy a film alkalmas műfaj az aktuális társadalmi problémák és nemzeti identitás megvitatására, vagy akár egy ideális jövőkép kialakítására is. Azonban ellenállnak annak a mentalitásnak, hogy „nem a történelem számít, hanem a nagyobb igazság, amelyet a történelemnek gondolunk” (20).

Magyarországon hosszú tradíciója van a történelem szórakoztató médiában való megjelenítésének, legyen szó televíziós tartalmakról, könyvekről, vagy akár rock-operákról. Az ilyen jellegű média képes pozitívan hozzájárulni a kortárs nemzeti identitás alakulásához a közös múlt reprezentációjával. Azonban fontos kiemelni, hogy a történelemre ráhúzott modern narratívák inkább az aktuális nemzetképet mutatják be, és gyakran a valós történelmi tények torzulásához vezethetnek.

3. Ki is az a Báthory Erzsébet?

Báthory? Mármint Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király? Mint Móríc Zsigmond 1922-es *Tündérbert* című könyvének főszereplője, Báthory Gábor? Vagy Bathory, mint a japán *Castlevania* videojáték egyik vámpír karaktere, illetve a svéd metál banda?

Esetleg az a Báthory Erzsébet, aki a Guinness Rekordok Könyve szerint a világ legtöbb áldozatával rendelkező női sorozatgyilkos (Guinness World Records)?

Báthory Erzsébet neve számos asszociációval érkezik, és egyik sem független tőle. Valóban Báthory Erzsébet a híres magyar nemesi család tagja volt, Báthory Istvánnak, és Báthory Gábornak is közeli rokona. Ezen túl a mai nemzetközi popkultúrában is kivívta magának a népszerűséget, horrorisztikus legendája rengeteg filmet, zenét, könyvet, színdarabot és egyéb művelt inspirált már. Mindezen túl Báthory neve valóban megtalálható a Guinness világrekordok között, ahol az az állítás is elhangzik, hogy több, mint 600 fiatal lányt és nőt meggyilkolt a vérükért, amelyet nemcsak megivott de még fürdött is benne (Guinness World Records, 2023).

A vámpírizmus legendája egy történet, amely több, mint száz évvel Báthory halála után ütötte fel a fejét, azonban egy dolog igaz: Báthory Erzsébetet valóban letartóztatták emberölés gyanújával, de bűnösségéről ítélet sosem született. Az utókor sokáig készpénznek vette Báthory gyilkos mivoltát és évszázadokon át inkább csak az okát keresték, mintsem a helyzet magyarázatát, azonban a hetvenes évektől kezdve több magyar történész gondolkodása is páli fordulatot vett és felmerült a kérdés: mi van akkor ha Báthory Erzsébet valójában ártatlan volt?

Ha magyar nyelven keresünk rá Báthory Erzsébet nevére, ma már túlnyomó többségben az ártatlansága mellett kiálló cikkeket találunk. Széles körökben elfogadott teória az, hogy a grófnő valójában nem gyilkos volt, hanem egy politikai összeesküvés áldozata. Azonban, ha a magyar történelmi alak nevét angolul írjuk be a keresőbe egy teljesen más narratívával szembesülünk.

Elizabeth Bathory egy sorozatgyilkos, egy valódi vámpír, aki örületében nők százait gyilkolta meg hidegvérrel, hogy fiatalos szépségét megőrizhesse. True crime Youtube videók és dokumentumfilmek tucatja hirdetik vérengző mivoltát, aminek szenzációs fényében minden felmerülő ellenvetés elhalványul. A gyilkosságot tagadó teóriák csak mellékesen megjegyzett információk, amelyek elvesznek a tortúra legendái között.

Dolgozatom célja azonban nem a „bűnös vagy ártatlan” lehetetlen kérdésének megválaszolása, hanem annak feltárása, hogy mindez milyen jelentőséggel bír a 20-21. század történetírásában és popkultúrájában. Báthory Erzsébet neve, mint ahogy az fentebb is látható, világszerte ismert, talán azt is mondhatjuk, hogy egyike a leghíresebb, vagy hírhedtebb magyar történelmi alakoknak. Ebből kifolyólag médiaképe kéz a kézben jár Magyarország népének és múltjának modern megjelenítésével is. Azok a történészek és médiatartalmak, amelyek Báthory Erzsébetről beszélnek, Magyarországról is beszélnek.

Ennek fényében helytálló a kérdés, hogy valójában mit jelképez Báthory Erzsébet karaktere a magyar és angol nyelvű médiában? Hol van a határ a valóság és fikció között, és mit mond el mindez egy kelet-európai ország önreprezentációjáról és a nyugatról érkező előítéletekről?

3.1. Megjelenése a történelemben

Elizabeth Bathory, a vérgrófnő, a csejtei szörnyeteg, a női Drakula, avagy Báthory Erzsébet 16-17. századi magyar főnemes számos néven ismert a mai közönség előtt. A saját korában azonban ecsedi Nádasdy Ferencné Báthory Erzsébet, Báthory István (1533-1586) erdélyi fejedelem és lengyel király, Báthory Zsigmond (1572-1613) és Báthory Gábor (1589-1613) erdélyi fejedelmek közeli rokonaként élt a magyar köztudatban. Legalábbis mielőtt az ellene felhozott horrorisztikus vádak következtében több mint száz évre pletykák közé nem süllyedt hírneve.

Báthory Erzsébet 1560-ban született a Báthory család somolyai ágát képviselő Báthory Anna és az ecsedi Báthory György második gyermekeként. Idősebb testvére, ecsedi Báthory István három kelet-magyarországi vármegye főispánja, illetve később országbíró volt. A testvéreket születésüktől fogva kálvinistaként nevelték, amelyet életük végéig megőriztek (Nagy, 1984, 26-27).

A Báthory család hatalmas vagyonnal és birtokokkal rendelkezett, számos politikailag jelentős pozíciókat betöltő taggal bírt, így Báthory Erzsébet is egy hasonlóan magas rangú családba házasodott. 1575 május 8-án ment feleségül a szülei által választott Nádasdy Ferenchez (Péter, 1985, 25).

A „fekete bég”-nek is nevezett törökverő Nádasdy Ferenc számos Oszmán birodalom ellen folytatott csatában kitűnően harcolt, melynek köszönhetően kiváló katonaként és hadvezérként maradt fenn a történelemben. Ezen túl politikai téren is aktív munkát végzett, részt vett a kor vallási vitáiban, mint a lutheránus hit képviselője és feleségével együtt a kultúra támogatója is volt (Lengyel, Várkonyi, 2010, 116).

Nádasdy Ferenc a háborús sérülései következtében 1604-ben hunyt el. Halálát követően a birtok és háztartás vezetése, illetve a családi afférok rendezése mind a feleségére, Báthory Erzsébetre maradt.

Özvegyként a legfontosabb feladata az volt, hogy a házasságuk során született három felnőtt kort megelő gyermek jövőjét biztosítsa (Lengyel, Várkonyi, 2010, 81). Ennek megfelelően lányait rangjukhoz illő, jó férjekhez adta: Anna 16 éves korában ment feleségül Zrínyi Miklóshoz, Katalin pedig 1610-ben házasodott össze Homonnai Drugeth Györggyel (Lengyel, Várkonyi, 2010, 81). Ezen túl Nádasdy Pált 12 évesen, a törvénynek megfelelően

sikeresen beiktatta Vas megye örökös főispáni tisztségébe (248). Fia taníttatásában segítséget nyújtott Pál nevelője Megyeri Imre is, azonban Báthory 1610-es beiktatása évében is még maga mellett tartotta legkisebb gyermekét, hiába ellenezte ezt a gyámja (50).

Azonban ebben az évben másra is sor került, ugyanis 1610 március ötödikén Thurzó nádor vizsgálatot rendelt el Báthory Erzsébet ellen emberölés és a szolganép bántalmazásának gyanújával (Lengyel, Várkonyi, 2010, 248).

1610-től kezdve összesen 307 vallomás került feljegyzésre, melyek átiratai több fordításban a mai napig megtalálhatók és az ügy talán legvitatottabb részeiként élnek tovább (Lengyel, Várkonyi, 2010, 150). Számos szemtanú bevallása szerint az általuk biztosított információ nem saját tapasztalatukon, hanem másoktól hallott történeteken alapult (Péter, 1985, 107). Ezen túl jelentős mértékben bizonyíthatatlan, nem következetesen megjelenő állításokat tartalmaztak, mint például a 650 áldozat vádja, ami bár Báthory gyilkos legendájának egyik legismertebb része, valójában csak egyetlen egy tanú (Zsuzsanna) vallomása támogatta (Lengyel, Várkonyi, 2010, 168-169).

Az ügy kezdeti szakaszát általános titoktartás övezte és a vádak formális közlése a vádlott felé nem történt meg (Lengyel, Várkonyi, 2010, 146).

Az 1611. január hetedikéi ítéletlevél szerint december harmincadikán Thurzó nádor, Megyeri Imre (Nádasdy Pál gyámja), Zrínyi Miklós és Drugeth György (Báthory vejei) kíséretükkel együtt tetten érték az özvegyet csejtei várában és ezt követően helyben fogságba vetették (Nagy, 1984, 56).

Ezt azért fontos kiemelni, mert Báthory Erzsébetet rangjának köszönhetően nem volt egyszerű bebörtönözni. A Hármaskönyv (Tripartitum) szerint egy nemest csak előzetes idézés vagy perbehívás után állt jogában a törvény által meghatalmazott személynek letartóztatni, mely Báthory esetében nem történt meg. Azonban a törvény azt is kimondta, hogy ha a vádlottat rajtakapják a bűncselekmény elkövetésén, akkor felhatalmazás nélkül is letartóztatható (Lengyel, Várkonyi, 2010, 192-193). Ezen szabályoknak megfelelően a levél kiemeli, hogy a nádor emberei már a birtok területére lépéskor meggyőződtek a bűntettéről, ugyanis a helyszínen három lányt is „halálig marcangolva” találtak (Nagy, 1984, 56).

Ezt követően Báthoryt saját várában fogságra ítélték, és négy lehetséges bűntársát is letartóztattak, köztük: Újváry Jánost (Fickó), Jó Ilonát, Szentes Dorottyát és Beniczky Katalint. A négy szolgát az ezt követő napokban hosszas kínzás alatt kihallgatták, mely bizonyítékként szolgált az ellenük indított bírósági ügyben. Mindannyian vallomást tettek arról, hogy tudomásuk volt a bűncselekményekről, és részt is vettek a fiatal lányok várba

csalogatásában, bántalmazásában, öldöklésében és a testek elrejtésében (Lengyel, Várkonyi, 2010, 159-165).

Január hetedikére meg is született az ítélet, amelyet a fentebb említett ítéletlevél mondott ki: bűnösnek találták őket Báthory Erzsébet gyilkosságainak asszisztálásában. Jó Ilonát, Szentes Dorottyt és Fickót azonnal kivégezték (eltüntetvén az ügy lehetséges későbbi koronatanúit), míg Benecky Katalin a kedvező tanúvallomásoknak köszönhetően csak börtönbüntetést kapott. Báthory Erzsébet személye kapcsán azonban nem született ítélet, a bíróság csupán jóváhagyta a nádori döntést, így Báthory fogságban maradt (Nagy, 1984, 57).

Az özvegy formális kihallgatására sosem került sor, hiába követelte azt és állt volna jogában a bécsi békekötésben megírtak alapján, ami kimondja, hogy nemes elleni büntetőeljárás elengedhetetlen része a vádlott meghallgatása (Nagy, 1984, 55). Letartóztatását követő napon csupán egy Ponikénusz János nevű csejtei lelkész látogatta meg paptársaival, melyről az 1611-es január elsején írott levelében azt írta, csak imádkozni akart a nőért. Azonban hamar konfliktusba kerültek, ahogy Báthory Erzsébet tagadta, hogy bármit elkövetett volna, és a Ponikénusz által is terjesztett rossz pletykákat hibáztatta fogvatartásáért (Lengyel, Várkonyi, 2010, 177-180).

1611. január 14-én II. Mátyás magyar király kiadott rendeletében konkrétan megfogalmazódik a Báthory Erzsébet elleni vád, mi szerint:

„több ártatlan leányt, nemes és nem nemes szolgálólányt, jóllehet semmivel nem adtak erre okot, törvényes eljárás nélkül, borzasztóan, teljesen kegyetlenül megölt, testüket megcsonkította és forró vasakkal égette, a húsukat kitepte és tűzben megsütötte és a megsütött darabok elfogyasztására kényszerítette őket.” (Péter, 1985, 33)

A fenti rendelet mellett II. Mátyás számos levelet címzett a nádor felé, amelyekben a nyomozás folytatására és a bírósági ügy megindítására noszogatta. Egy április 17-én küldött üzenetében külön kiemelte Báthory Erzsébet és más nemesek frusztráltságát azzal kapcsolatban, hogy a törvények ellenére Nádasdyné ítélet nélkül volt börtönben (Nagy, 1984, 65). Azonban még a királyi felszólítás ellenére sem következett be a bírósági per megkezdése. Még utoljára, 1613. januárjában érkezett egy felszólító levél, azonban ezt követően megszűnt a Báthory-ügyről zajló kommunikáció (Lengyel, Várkonyi, 2010, 212).

Bírósági eljárás és kihallgatás híján Báthory Erzsébet élete hátralévő részét csejtei várában, rabságban élte le. 1614. nyarán még utoljára magához hívatta az esztergomi káptalan papjait, hogy elossa maradék örökségeit, majd kevesebb, mint egy hónappal később, augusztus huszonegyedikén hajnalban elhunyt cellájában (Lengyel, Várkonyi, 2010, 214-216).

3.2. Megjelenése a legendákban

A grófnő ügye viszonylag titokban zajlott, ugyanis az országban ekkor még nem volt semmilyen újság, vagy folyóirat, amely megírhatta volna a botrányt (Lengyel, Várkonyi, 2010, 145). Sőt, letartóztatását és halálát követően még a családtagjai levelezéséből is eltűnni látszott neve (Péter, 1985, 14). Az elkövetkezendő száz évben csupán a szájhagyomány útján terjedő pletykák éltették a véres legenda főszereplőjét, ezen túl látszólag lassan feledésbe merült.

Báthory Erzsébet emléke 1729-ben viszont újból feléledt, és ezúttal maradandó is volt. Thuróczi László jezsuita szerzetes ekkor publikálta a Magyarország földrajzáról és történetéről szóló könyvének első kiadását *Ungaria suis cum regibus compendio data* címen. A szöveg célja a Magyar Királyság gazdasági értékeinek és jelentőséggel bíró épületeinek sorra vétele volt, melynek természetesen részét képezte Csejte vára és a hozzá társuló rémisztő történelem is (Lengyel, Várkonyi, 2010, 139).

Thuróczi egy korábban nem ismert legendát szőtt a több mint száz éve elhunyt grófnő köré, mely arra szolgált, hogy megindokolja állítólagos kegyetlenségét. Elmondása szerint egy napon Báthory éppen egy szolgálójával fésültette magát, mikor a lány hibázott és meghúzta úrnője haját. Ekkor történt, hogy

„Erzsébetben felforr a düh, büntetésképpen azonnal szájon vágja a lányt. A lány vére kiserken, egy csepp az úrnő arcára hull, ő egy vászonnal letörli azt, és helye – elámulva mondhatjuk! – részben megszépül. Közelebbről is megnézi, és csoda tárul eléje: az a hely vonzóbb lett. Ilyen erős lenne az emberi vér? [...] Ha ilyen kis mennyiségű vér ilyen nagy finomságot kínál, mi mindenre lenne képes, ha teljesen átítatna?” (Lengyel, Várkonyi, 2010, 141)

Ezt követően Báthory megkezdte gyilkosságait és szolgálóinak segítségével rendszeresen vérben fürdőzött, hogy ura kedvéért mindig szép és fiatalos maradjon. Szokásai megőrzégyülésével és öregedésével csak még kegyetlenebbé váltak. Thuróczi állításai szerint Erzsébet örömét lelte a lányok bántalmazásában és öldöklésében, nőies bájait pedig rendszeresen felhasználta mások manipulációjára. Nemcsak kegyetlen gyilkos volt, de még kannibál boszorka is, gyerekekhez és nőkhöz egyaránt vonzódott és bármit megtett volna a külsejéért. Báthory Erzsébet megromlásának okául Thuróczi két dolgot nevez meg: a női nemet és a katolikus hit hátrahagyását.

A szövegrészletet átítatja Thuróczi személyes véleménye és állásfoglalása, mint katolikus férfi. Szerinte „semmi sem közepes egy nőben: vagy jó, vagy gonosz” (Lengyel, Várkonyi,

2010, 142), ezen kívül már magát a katolikus hitről lutheránusra való áttérést nevezi bukás kezdetének. Azonban forrásai nem túl meggyőzőek, állítása szerint Thurzó György naplóját használta, de Lengyel Tünde és Várkonyi Gábor (2010) írásukban rámutatnak arra, hogy csupán a nádor titkárának feljegyzéseit ismerhette, amelyekben nincs szó semmilyen vérfürdőről (143). Sőt, még Báthory vallási hovatartozását is rosszul nevezi meg, hiszen, mint azt korábban írtam, Nádasdyné örök életében kálvinista volt és sose tért át más hitre. Thuróczi fő információforrásai valószínűleg az özvegyet övező pletykák lehettek, mégis történelmi tényekként jegyezte fel azokat.

Bár a könyv Csejte régi úrnőjéről szóló leírása csak az első kiadásban jelent meg és az 1744-es és 1768-as változatokból kimaradt, ezek az első példányok bőven elegendőek voltak a rossz hírű Báthory Erzsébet legendájának elterjesztésére. Bél Mátyás *Notitia Hungariae novae historico-geographica* című munkája 1742-ben szinte szóról szóra idézi Thuróczi írását, ezzel hitelesítve állításait (Lengyel, Várkonyi. 2010, 144). A legenda a Magyar Királyságon túlra is bőven elterjedt a 19. századra. 1824-ben egy német író, Fessler Ignác Aurél tollából olvashatjuk a vérben fürdés vámpirikus narratíváját a *Die Geschichte der Ungern und ihrer Landsassen* című művében, ahol az az állítás is elhangzik hogy Báthory valójában napi szinten mosakodott emberi vérben (Nagy, 1984, 18-19).

Báthory Erzsébet hírhedt legendáját tehát Thuróczi hozta elsőnek napvilágra és az általa megírt sorok nagyobb népszerűségnek örvendhettek és örvendenek ma is, mint maga az eredeti bírósági ügy. A boszorkánnyal egyenlő hiú nő képe és a kor regényeiben népszerű „gonosz úrnő és neki kiszolgáltatott szegény szolgáló” (Lengyel, Várkonyi, 2010, 143) toposzának felidézése együttesen egy szenzációs képet festett a magyar történelmi alakról. Munkájának utóhatásaként a Báthory név világszerte közeli asszociációba került a vámpirizmus mitológiájával. Talán úgy is fogalmazhatunk, hogy Thuróczinak köszönhetően Magyarország is megtalálta a saját Vlad Tepesét, Báthory Erzsébet Drakula grófnőt, aki évszázadokkal halála után is egyszerre kísérti a magyar történelmet és popkultúrát.

4. A különbség Báthory Erzsébet és Elizabeth Bathory között

4.1. Báthory Erzsébet a magyar médiában

Dolgozatom bevezetőjében azt állítottam, hogy Báthory magyar reprezentációja a hetvenes évek óta egyértelmű tényként kezeli az özvegy ártatlanságát. Azonban ez a megállapítás további magyarázatot igényel, ugyanis a magyar írások állásfoglalása sem mindig egységes. Bár a nyolcvanas évektől kezdve valóban nagyobb jelentőséggel bírnak a vádak tagadó

művek, az ellenvélemény sem hiányzik. Viszonylag új magatartásnak számít az ügy politikai összeesküvésnek titulálása. Így a következő alfejezetekben célozom végigvezetni, hogy miként alakult Báthory Erzsébet megítélése a magyar történeti iratokon belül, majd bemutatni, hogy a legfrissebb értelmezések hogyan jelennek meg egy kortárs sorozat formájában.

4.1.1. Magyar történetírás

Az első magyar monográfia, amely a hírhedt grófnő életét tárgyalta 1908-ban jelent meg *Báthory Erzsébet, Nádasdy Ferencné (1560-1614)* címen. Rexa Dezső, a könyv írója egyértelműen kiállt az özvegy bűnössége mellett és egy ponton így fogalmazott:

„Nem csekély szerencsénk ez esetben, hogy a magyar események nem játszódnak le a nagy világ előtt, hogy rólunk nem siet a külvilág tudomást szerezni; mert ha Báthory Erzsébet betegsége előbb lesz közismert a nagy lélekkutatók előtt úgy a magyaroké lett volna a dicsőség, hogy nevet adjanak annak a nagy betegségnek és így Báthorizmus lett volna a Sadismus.” (Bajomi, 1979)

A Báthorizmus kifejezést később viszontláthatjuk Bajomi Lázár Endre 1979-es cikkében is, aminek már címe is ez: *Báthorizmus, avagy rossz hírünk a világban*. A rövid szövegben felsorol számos, főképp francia filmet, könyvet és színházi darabot, amik a vérgrófnő közismert legendáját dolgozzák fel. Bajomi büszkén meséli, hogy ezek a tehetséges írók és előadók mennyi munkát és energiát fektetnek a történelem felderítésébe és a magyar kultúra megismerésébe munkásságuk során. Azonban mindezt szembeállítja az általa észlelt hiánnyal, mi szerint magyar nyelven Rexa Dezső óta kevésbé létezik az özvegy neve a történetírásban, mintha a magyaroknak valami szégyellni valója lenne. Szerinte a magyar nép kötelessége, hogy társadalmi felelősségvállalást mutasson a Báthory által elkövetett tragédiák fényében.

Bár Nagy László 1984-es könyvében részben ráció a „hiány” létezésére, kiemelve, hogy már ő maga is publikált ezen témában cikket, mégis rámutat a feltételezett probléma egy lehetséges okára: *A rossz hírű Báthoryak* című könyvének előszavában felteszi a kérdést, hogy a magyar íróknak vajon miként kellene viszonyulnia Báthory Erzsébet ügyéhez? „Kendőzzük vagy éppen tagadjuk a megtörténtekeket, s kezeljük azokat amolyan belső családi szégyenként?” (10)

Valóban úgy tűnik, Báthory Erzsébet magyar reprezentációját áthatja egyfajta kollektív nemzeti szégyen. Ha azt feltételezzük, hogy Báthory elkövette a bűnöket, akkor hogy történhetett meg, hogy egy magyar főnemes ilyen szörnyeteggé változott volna? Ha az mondjuk, összeesküvés volt, akkor kit hibáztathatunk érte?

Báthory Erzsébet médiareprezentációja nem csak egy 1614-ben elhunyt asszonyról szól, Báthory hírneve egyenlő az országéval. A Báthory család egyike azon kevés magyar történelmi elemeknek, amelyek világszerte ismertek, de nem jó okból. Míg a Báthory név Magyarországon egy dicsőséges vérvonalat képvisel, addig külföldön mint a gonosz, a gyilkos, a vámpír szinonimájaként használatos, sokak szemében egyenlő Drakula női változatával, ha nem éppen magával Drakulával.

Ennek okán azoknak a magyar történészek, akik mégis úgy döntenek, hogy megírják életét és vélelmezett bűneit, abban a leválaszthatatlan tudatban kell cselekedniük, hogy egy magukon és Báthory személyén jóval túlmutató kérdésre keresik a választ. Akár egyetértenek a vádakkal, akár nem, a magyar nemzetet reprezentálják írásukban, a magyar történelem nemzetközi megítélésére kommentálnak. Ha azt az álláspontot választják, hogy Báthory ártatlan, akkor megvédik a magyarságot attól az alaptalan, elítélő sztereotipizálástól, miszerint a magyarok lehetnek ilyen kegyetlenek. Ha pedig azt mondják bűnös, akkor leválasztják Báthoryt a magyarságtól és bemutatják, hogy a magyarok áldozatai ennek a gonosz, elítélésre méltó nőnek, azt mondják örült volt, sose illeszkedett be a társadalomba.

Azonban ebben közrejátszik egy magyar alsóbbrendűségi érzet is, mely egyértelművé válik mind Rexa, mind Bajomi írásában. A magyarok feladata ezt a történetet megfelelően prezentálni. Báthory életéről nem lehet azonnali értékítélet nélkül beszélni, mert a végén még azt gondolhatja „a nagy világ”, hogy ez normális Kelet-Európában. A későbbi szövegek is ebben a tudatban íródnak, részben védekezéséppen.

Bár a már fentebb is említett Nagy László (1984) könyv megkérdőjelezhetetlen főszereplője Báthory Erzsébet maga, rajta kívül még számos más rokonát is elemzi, ahogyan arra *A rossz hírű Báthoryak* címadás is utal. A „csejtei szörnyről” szóló fejezetben Báthory alakját nem önmagában, hanem családi nevének fényében és az őt megelőző történetírás kontextusában értelmezi. Történelmi tényeken túl gyakran említi más írók munkásságát és saját véleményét ezekhez kötve formálja. A rossz hírnév történeti alakulása kiemelt része elemzésének, amelynek fontos részét képezik nemcsak a megjelent szövegek, de maguk a történészek személyiségei és motivációi is. Véleménye szerint: „számos történetírót elvakított valamely vallásfelekezethez való tartozása, vagy olyan politikai megfontolások, amely egy meghatározott tétel bizonyítására sarkallták őket” (68).

Nagy László nem amellett érvel, hogy Nádasdyné teljesen ártatlan volt, inkább azt hangsúlyozza, valójában senki sem mondhatja biztosra bűnösségét. Nem tagadta, hogy Báthory Erzsébet történelmi korában megtörténhetett ilyen fokú büntett, de kétségbe vonja legális alapjait. Az egyetlen dolog, amelyet biztosan kijelent az az, hogy Báthory ügyében a

nádor igazságtalanul járt el, több törvényt is megsértett az özvegy kihallgatásának és bíróság elé állításának mellőzésével. Bár arról már csak spekulálhat miért is történt ez így, Hetyéssy István felvetésére hivatkozva ő maga is úgy vélekedik, a nádor a felségárulás vádját igyekezett elkerülni politikai kapcsolatai révén. Azonban Báthory család politikai törekvései is okot adhattak számára a nemesi név bemocskolására.

Nagy tehát nem is szán időt a vérfürdő vádjára, inkább magával a gyilkosságok kérdésével foglalkozva jut arra a következtetésre, hogy politikai motivációval átszőtt hátsó szándékok játszhattak közre az ügyben, amik az igazságszolgáltatás részéről törvényszegéshez vezettek. Bár Báthory Erzsébet korában nem lett volna elképzelhetetlen egy kegyetlen sorozatgyilkos születése, az ügy mégsem ennek bizonyítására szolgált, így önmagában erről nem is beszélhetünk.

Péter Katalin *A csejtei várúrnő: Báthory Erzsébet* című könyve egy évvel később, 1985-ben jelent meg és visszatér az azelőtt megszokott narratívához. Állásfoglalása már az első laptól egyértelmű, Báthory egy szörnyű gyilkos volt, a vérben fürdés mendemondája, vagy a családban futó örültség népszerű kérdése felesleges, az igazán érdekes dolog az maga a történelmi valóság! Azonban a tények tárgyalása előtt szükségesnek tartja Nádasdyne személyiségének rekonstruálását fennmaradt levelein, családi hovatartozásán és kapcsolatain keresztül. Mindezek alapján így fogalmaz az általa „molylepke külsejűként” jellemzett nőről: „bizonytalan, tetszeni vágyik, de nem mer igazán kihívó lenni, nagyon sértődékeny és örökké a sérelmeit vagy a megbecsülés jeleit keresi” (26). Véleménye szerint az özvegy nemhogy esetlen, de butácska is volt, sosem illeszkedett be a kor társadalmába, nem is mutatott iránta kifejezett érdeklődést. Ez a személyleírás már alaptól egy negatív képet fest róla, nem meglepő tehát, ha kiderül, hogy még gyilkos is. Könyve végén azt a következtetést vonja le, hogy a grófnőnek mindig is káros hajlamai voltak, azonban nem volt elég intelligens ahhoz, hogy szembe szálljon velük, hatalmi pozíciójának köszönhetően pedig más sem állhatott útjába. A végső ítélet hiányát is családi vonatkozásainak köszönheti, ugyanis még a nádor is túl nagyra tartotta a Báthory família szerepét, hiába volt Báthory Erzsébet egy kegyetlen, kínzásban és öldöklésben örömet lelő nő.

Péter tehát, bár fontosnak itéli az ügy politikai hátterét, úgy állítja be, hogy mindez a grófnő előnyére volt és megmentette családját egy súlyosabb büntetéstől. Számára a külső hatásoknál sokkal jelentősebb összetevőnek bizonyul az özvegy személyisége, ezt, és hatalmi pozíciójával való visszaélését nevezi meg a szerinte biztosan megtörtént gyilkosságok indítékeként. Báthory ügyét a hatalmi elnyomás mintapéldájának tekinti, mely rámutat arra, mit engedhet meg magának egy nemes és mit kell elszenvedniük az alárendelteknek.

Szádeczky-Kardoss Irma nem kifejezetten történészként, hanem jelentős ügyvédi tapasztalattal rendelkező jogtörténeti kutatóként állt hozzá Báthory Erzsébet történetéhez az 1993-ban megjelent *Báthory Erzsébet igazsága* című könyvében. Szádeczky-Kardoss írása publikálásától kezdve kiemelt fontosságú és nagy tiszteletben tartott könyv, amelyre magyar és külföldi történészek egyaránt reflektálnak az ügy tárgyalásában. Szádeczky-Kardoss Nádasdyné ártatlansága mellett foglal állást és az igazságszolgáltatás szabályainak elemzésén keresztül indokolja megállapítását, miszerint Báthory Erzsébet elítélése egy koncepció per volt. A bizonyítékokat sorra véve arra a következtetésre jut, hogy ezek alapján Báthoryt nemcsak, hogy nem lehetséges bűnösnek ítélni, de még a meggyőző vád felállítása is esélytelen.

Szádeczky-Kardoss epilógusában felemlegeti Nagy László álláspontját, miszerint a történészeknek fontos feladata Báthory, és általa a magyar nép hírnevének megóvása az előítéletektől. Ezen felül 1993-ban különösen aktuálisnak érezte a koncepció per történelmének tárgyalását. Báthory Erzsébet tehát valóban egy múltbéli figura, akit Szádeczky-Kardoss szerint politikai összeesküvéseknek köszönhetően vetettek fogságba, azonban története mai napig nagyobb jelentőséggel bír a magyar nép számára.

Lengyel Tünde és Várkonyi Gábor 2010-ben adták ki a legújabb magyar biográfiát *Báthory Erzsébet: Egy asszony élete* címen. A könyv két fő részre oszlik: az elsőben a 16-17. századi Magyar Királyság társadalmi helyzetét vázolják fel, különös figyelemmel a kor nemi normáira és a nők helyzetére, majd a második részben rátérnek magára Báthory ügyére. A megközelítésből már látható, hogy Lengyel és Várkonyi kifejezetten relevánsnak tartották Báthory nemét és annak kihatását az ügyére. Erre az özvegy legendáját megindító Thuróczi László-szöveg elemzésénél is ráerősítenek. Lengyel és Várkonyi magabiztosan állítják, hogy Báthory Erzsébet teljes mértékben ártatlan volt, az ellene felhozott vádak pedig a rosszakaróitól származtak. A könyv kitér a korábban is említett, Báthory elleni vádak magyarázó teóriákra, ilyen például az, hogy az ítélet mögött pénzhűség volt, vagy politikai összeesküvés a családja ellen, esetleg özvegy női mivolta volt az oka mindennek, és a vallási nézeteltéréseknek köszönhetette halálát.

Lengyel és Várkonyi részletes történelmi áttekintése során egyértelműen a védelem oldalán állnak és kifejezetten elutasítják Báthory bűnösségének gondolatát, a könyv során folyamatos kritikákkal illetik a nyomozás menetét, illetve szkeptikusak olyan írókkal szemben, akik ezt ellenzik.

A magyar írók mindenkor egyedi tulajdonsága, hogy kifejezetten kötődnek Báthory Erzsébet személyéhez, majdhogynem személyes harcnak tekintik reprezentációját attól függetlenül,

hogy bűnösnek tartják-e vagy sem. A 20. század második felétől egyre gyakoribbá vált az özvegy ártatlanságának vitatása és a témában publikáló történészek évről évre szenvedélyesebben és magabiztosabban állnak ki Báthory védelmében.

4.1.2. *Tündérkert – Kísértések kora* (2023)

Móricz Zsigmond Erdély-trilógiájának első kötete 1922-ben jelent meg *Tündérkert* címmel. A történelmi regény Báthory Gábor erdélyi fejedelem uralkodásának és korai halálának tragédiáját meséli el, a korabeli politikai háló és a hírhedt Báthory család bemutatásával egyhuzamban. A népszerű mű 2023-as adaptációján keresztül részesévé vált a hazai filmforgatásra jellemző jelenlegi trendnek, mely során jelentős magyar történelmi események és személyek életét feldolgozó kalandfilmek töltik meg a televíziós katalógusokat és a mozivásznakat. Hasonlóan a *Semmelweis* (2023) vagy *Most, vagy soha* (2024) filmekhez, a *Tündérkert – Kísértések kora* is egy olyan történelmi romantikus dráma, amely a magyar múltat új fényben igyekszik prezentálni.

A nyolc részes minisorozat a modern nemzeti emlékezet és kulturális identitásformáló média egyik mintapéldája, hiszen egyszerre idézi fel Magyarország egy komplikált korszakát és az itthoni irodalom egy kiemelkedő íróját (*Tündérkert: véget ért az izgalmas magyar történelmi sorozat forgatása*, 2023). A régmúlt politika feldolgozása inspirációs forrásként használható jelenlegi társadalmi problémák kibontására, azonban mindez attól függ, hogy miként emlékszünk vissza az ország történelmére. Vig Györsz (2023) szerint a magyar nép hajlamos az önmarcangolásra és önfelmentésre, így aztán

„nagyon fontos, hogy végre kitaláljuk, hogyan is mentek itt a dolgok. Mit tettünk, mit tettek velünk, miként és milyen áron maradtunk fenn nemzetként, és mi volt az oka mindannak, amit történelemnek nevezünk?” (Vig, 2023)

A Megafilm és MTVA koprodukciójában készült, több, mint 3,5 milliárd forintos költségvetésű (Bodnár, 2023) sorozat 2023 őszén került adásba a Duna Televízió csatornáján (*Megérkezett a Tündérkert első előzetese!*, 2023). A sorozat már képernyőre kerülése előtt kivívta magának a magyar Trónok harca jelzöt, mivel középkori látványvilága és politikai ármányokat bemutató története párhuzamba állítható az HBO sikersorozatával is (Bodnár, 2023). Bokor Barna színész, aki Bethlen Gábor karakterét testesíti meg a sorozatban, egy interjú során kifejezetten úgy fogalmazott hogy: „akinek az [Trónok harca] tetszett, szerintem ennek is örül majd” (Vig, 2022).

A *Tündérkert* marketingjének népszerű aspektusa volt, hogy az egyik legsikeresebb kortárs sorozathoz hasonlította magát. Ennek célja talán az lehetett, hogy elnyerje a közkedvelt

amerikai tartalmak felé húzó magyar közösség figyelmét is. Ez a kísérlet nem csak a televíziós programot övező cikkekben és előzetesekben jelent meg, hanem magában az alaplú modern igényekhez igazodó adaptálásában is. Jó példa erre a női karakterek szerepének és narratívájának átalakulása, mely a sorozat egyik gyakran emlegetett pozitívuma.

A Török Kata szerepét alakító Gáspár Kata, illetve a Károlyi Zsuzsannát játszó Balsai Móni színésznők egy, a Ridikülnek adott interjú során kiemelték, milyen összetettek a *Tündérvár* női karakterei, mivel mind erős, intelligens, megragadó és önálló személyiségek, akiknek egyéni fejlődését öröm végigkövetni („*Mindegyik női karakter erős és okos a Tündérvárban*”, 2023).

Mindez igaz a Szamosi Zsófia által megtestesített Báthory Erzsébet alakjára is, aki ezen adaptáció során egy kifejezetten feminista, erős kiállású női szerepet tölt be. Bár az első epizódban látható bemutatkozó jelenete ridegnek és már-már riasztónak állítja be fekete gyászoló öltözetében, komoly magatartásával, mégis hamar fény derül gyöngéd oldalára: A legendás nőgyilkos szörnyeteg helyett ez a Báthory inkább a nők védelmezője, megmentője. A történet folyamán Báthory Erzsébet szárnyai alá veszi Báthory Gábor kamasz hűgát, Báthory Annát, és maga mutatja meg neki, milyen egy igazi erős nő, mondván „az én házamban egy nőnek mindent szabad amit egy férfinak lehet” (3. epizód).

Báthory Erzsébet nem egy gonosz boszorkány, hanem egy ispotályt működtető orvos, aki kifejezetten fiatal lányok betegségeit igyekszik gyógyítani, azonban pont egy gyógyító munkájából adódó félreértés vezet letartóztatásához is. Báthory Erzsébet még egy cellába zárva is fejét magasba emelve tagadja az ellene érkező vádak és egyenesen kifigurázza a boszorkányság ötletét. Mélyen bízik családjá becsületében és a magyar igazságszolgáltatásban. Sajnos azonban téved, és sem a törökökkel lepaktáló unokaöccse nem siet a segítségére, sem a habsburg hatalom felé húzó Thurzó György nádor nem hallgat a józan észre, így a sorozat végére az özvegyet befalazzák csejtei várába, ahol a biztos halál várja.

Báthory Erzsébet karaktere nemhogy egyértelműen ártatlan, de az egyik legszimpatikusabb személyiség is az egész sorozatban, akit hősiességei és hazájába vetett hite ellenére is, csupán pletykák által fűtött politikai okokból tartóztatnak le. Történetének bemutatása során valóssá válik minden ellenérv, amit magyar történészek az özvegy ártatlanságának bizonyítására sorakoztatnak fel: politikai összeesküvés folyik családjá ellen, a neki tulajdonított kínzási módszerek valójában orvosi kezelések, és a boszorkányság vádja rosszindulatú papoktól indul.

Báthory karakterizációja tehát egyszerre követi a modern női szerepek feminista ideáljait és erősíti rá a magyar történelmi könyvek interpretációjára is. Ezek egyesülését láthatjuk azokban a jelenetekben, ahol Báthory Erzsébet az igazságtalanságok sokasága között is büszkén kiáll magáért és a Báthory család becsületéért.

4.2. Elizabeth Bathory az angol nyelvű médiában

Elizabeth Bathory Báthory Erzsébet nevének angol verziója. Bár nem minden lentebb tárgyalt tartalom használja ezt a nevet, angol nyelvterületeken mégis ez a legelterjedtebb, és számos vámpír-karaktert neveztek már el a vérgrófnő nevének ezen változata után.

Angol nyelvű reprezentáció esetében bár fontos a történeti magatartás, ami igazán hangsúlyt kap, az a fantasztikus-fikcionális interpretáció, melynek következtében egy történelmi alakból szörnyeteg lesz.

Bár angolul elterjedtebb a bűnös ítélet, ez nem jelenti azt, hogy nincsenek kritikus vélemények, vagy részletesebb kutatói munkák. Az alábbiakban a történelem és kitaláció viszonyát fogom bemutatni, ahol a fantázia talán nagyobb hatással van az angol nyelvű történetíráshoz, mint a Báthory biográfiák a televízióra.

4.2.1. Angol nyelvű történetírás

Rachael Leigh Bledsaw (2014) Báthory Erzsébet nyugati szöveges megjelenítését három korszakra osztja: a kezdeti munkák, a későbbiek, amelyek íróit rajongóknak is nevezi, és végül a true crime műfajába tartozó szövegek. Ahogyan Bledsaw is rámutat, a Báthory életét dokumentáló korai tartalmak hasonlóak a mai modern szenzáció-, és okkultizmus-fókuszú true crime művekhez, melyek nem a történelmi tényeket helyezik fókuszba, hanem horrortörténété alakítják a valóságot.

Báthory Erzsébet nyugati hírnevét nagyrészt olyan utazóknak köszönhetette, mint John Paget, aki személyes történeteit 1839-ben jelentette meg *Magyarország és Erdély* címen: könyvében elmesélte a csejtei várhoz tett útján hallott történeteket Báthory brutális tetteiről. Később ezek az útibeszámolók kutatók forrásaivá váltak. Sabine Baring-Gould 1865-ös *The Book of Were-Wolves* című könyvében kifejezetten a Michael Wagener, német utazó által, 1796-ban feljegyzett szóbeszédet jelölte meg forrásként.

Báthory Erzsébet angol nyelvű ábrázolásait teljes egészében a szájhagyomány útján terjedő pletykák feljegyzései és népi hiedelmekkel átszőtt legendái határozták meg. A korai írók és kutatók munkái nem rendelkeztek pontos, megbízható forrásokkal, azonban nem is a valós tények közlése volt elsősorú céljuk. Helyette egy horrorisztikus szörnyetörténetet igyekeztek

a nyugati olvasók elé festeni, mely később könnyedén belesimult a Drakulához hasonló vámpír-rémmesékbe.

A Bledsaw által hivatkozott, későbbi munkák közé sorolható első angol nyelvű könyv Raymond T. McNally 1983-as *Dracula was a woman* című szövege volt. McNally könyve követte a Valentine Penrose francia író és költő által megkezdett tradíciót, mely során a Báthory életét feldolgozó külföldi művek szóbeszédnek helyett tényleges, akadémiailag is elismerhető forrásokat alkalmaztak, például a bírósági ügy feljegyzett vallomásait. Azonban, mint ahogyan a cím is mutatja, a biográfia elsősorban Báthory vámpír-legendákhoz való kapcsolódásainak felfedésében volt érdekelt. McNally amerikai történészként korábban már számos könyvet írt a vámpírizmus témakörében, ilyen volt az *In search of Dracula* (1973), vagy a *Dracula: A biography of Vlad the Impaler* (1974). McNally neve és munkássága szoros asszociációban áll Drakula alakjával, legyen szó Vlad Tepes-ről, vagy Bram Stoker fikcionális karakteréről, így rajta keresztül Báthory Erzsébet neve is összekapcsolódott mindezzel.

Tony Thorne, brit író, 1997-ben publikálta Báthory Erzsébet életéről szóló könyvét *Countess Dracula: The Life and Times of Elisabeth Bathory, the Blood Countess* címen. Bár Drakula neve ezen mű borítóján is felbukkan, a szöveg maga elutasítja Báthory Erzsébet vámpír mivoltát. Magyar történészek Tony Thorne-t tartják az első olyan angol írónak, aki érdekeltebb volt Báthory ártatlanságának védelmében. A könyv kifejezetten nyitottan áll az ügghöz, többször kétségbe vonja a grófnő ellen formált ítéleteket. Számos érvet felvet a védelem oldalán és megkérdőjelezi azokat a történészeket, akik nem hasonlóan járnak el. Mégis, a szöveg folyamán egyszer sem foglal konkrét álláspontot, az Epilógusban pedig azt állítja, nincs elegendő bizonyíték sem bűnössége, sem ártatlansága bizonyítására.

Thorne biográfiai leírásaiban egyértelmű személyes érdeklődése, sőt, akár szimpátiája is az ország történelme és kultúrája iránt. Számára Báthory egy Európa elfeledett részéről származó, időben és térben is távoli alak, aki lehetőséget ad a kutató számára, hogy új térségeket fedezzen fel. Thorne fogalmazási stílusa lírai, célja, hogy egy misztikus, magával ragadó korképet vázoljon fel, mely részeként bőszen ecseteli a levegő illatát, vagy a távolból érkező hangokat, mintha nem is történelmet, hanem mesét írna.

Tony Thorne munkássága nagy jelentőséggel bír széles forrásfelhasználása és naprakésznek számító állásfoglalása miatt, azonban gyengesége, hogy rendkívül bizonytalan, nem tud konkrét válaszokat adni olvasóinak. Ezen túl gyakran elvonatkoztat könyve fő témájától, elveszik a kor romantikus leírásában.

Kimberly L. Craft amerikai író 2009-ben publikálta Báthory Erzsébet életéről írt könyvét *Infamous Lady: The True Story of Countess Erzsébet Báthory* címen. A biográfia követte az azt megelőző munkák forrásfelhasználási tradícióit, azonban még azok közül is kitűnt, köszönhetően Craft magyar nyelvtudásának és kutatói erőfeszítéseinek. Craft több olyan dokumentációt és levelezést is képes volt bevonni az angol nyelven folyó vitákba, amelyek korábban ismeretlenek voltak. Ennek köszönhetően sokan hivatkoznak munkájára úgy, mint a legmegbízhatóbb és leghasznosabb angol nyelvű forrásra.

Craft már a bevezetőben elveti a 650 fiatal lány vérében fürdő örült nő szenzációs legendáját, és a Báthory korából fennmaradt információk áttekintő tanulmányozásával számos népszerű tévhitet megcáfol, majd munkája végén kijelenti: Báthory bűnös volt! Craft célja már a könyv legelejétől sem az volt, hogy megvédje Báthory Erzsébet hírnevét, hanem, hogy visszakövesse a túlzásokat és megtalálja az igazság gyökereit. Megállapításai szerint Báthory esete valóban tele volt igazságtalanságokkal és a nyomozás menetének szerves részét képezte a politikai és nemi előítéletekből adódó rossz szándék, azonban az összegyűjtött tanúvallomások mégis elég meggyőzőek. Craft szerint Báthory gyilkos hajlamai valószínűleg fiatalkori traumák hatásaként alakulhattak ki és hatalmi helyzetének köszönhetően fajultak tovább.

Craft szemében Báthory Erzsébet tagadhatatlanul egy sorozatgyilkos, mégis mérhetetlen szimpátiával és megértéssel fordul felé. Hasonlóan a true crime műfaj tartalmaihoz, Craft előnyben részesíti Báthory Erzsébet személyiségét, neveltetését és életútjának megértését, míg a tényleges gyilkosságok körülményei háttérbe szorulnak. Vélt kegyetlenségei ellenére kifejezetten emberi alaknak tartja, ebből kifolyólag fokozott érdeklődéssel vázolja fel korát és pszichológiáját, hogy végleg felderíthesse, vajon miért is követte el gyilkosságait.

Rachael Leigh Bledsaw (2014) *No Blood in the Water: the Legal and Gender Conspiracies against Countess Elizabeth Bathory in Historical Context* című szakdolgozata kilóg a korábban tárgyalt szövegek közül, azonban fontosnak tartom megemlíteni. Bledsaw szövegének fókuszpontja nem a vérgrófnő életműve, bár fontos eleme a történelmi reprezentációjának alakulása és jellege, valójában a fő kutatói szempont a középkori Magyar Királyságra jellemző társadalmi- és jogi szabályok felvázolása. A dolgozat kimondott célja, hogy bebizonyítsa: Báthory Erzsébet ellen nem zajlott semmiféle politikai vagy nemi alapú összeesküvés, az eljárás teljes egészében legális volt és a kor törvényeinek megfelelt.

Az, hogy Báthory bűnös, nem is kérdés számára, minden ártatlanság melletti érvelést a modern magyar történészek hóbortjának tekint. Szerinte ez a kelet-európai hozzáállás annak köszönhető, hogy az újabb írók összekeverik Báthory korát a kommunista időszak

koncepciók pereivel. Báthory Erzsébet letartóztatását a külföldi beavatkozásoknak köszönhető magyar elnyomás szimbólumaként látják és a bűntársai gyors kivégeztetését a kommunista kirakatperek politikailag motivált, előre eltervezett folyamataihoz hasonlítják.

Állásfoglalása így direkt ellentétes a kortárs magyar Báthory-történészek véleményével, akik védekezését elfogultnak titulálja és nem is kifejezetten érti munkájuk jelentőségét. „De miért akarna bármelyik nemzet hozzá [Báthory Erzsébethez] kötődni, és minek ennyi energiát befektetni a védelmébe?” (13, saját fordítás)

Azonban dolgozatának fontos aspektusa, hogy felhívja a figyelmet Báthory Erzsébet specifikus kelet-európai körülményeire. Az angol írókkal szemben gyakran megfogalmazott kritikája, hogy nyugati nemi normákat és jogértelmezést igyekeznek egy magyar ügyre alkalmazni, ahelyett hogy az érintett országot és korszakot vennék figyelembe.

Bledsaw elismeri, hogy Báthory ügye sosem fog teljesen lezárulni, és nem tagadhatja meg a vámpír-asszociációkat sem, hiába csak kitalációk. Báthory viszont biztosan bűnös volt, esete egy fontos példa a kelet-európai középkori jogi rendszerek tanulmányozására.

Az angol nyelvű szövegek túlnyomó többsége tehát egyetért abban, hogy Báthory Erzsébet bűnös volt, vagy legalábbis nem bizonyítható ártatlansága. Azonban sem a történelmi megközelítés, sem a biográfiák nem tehetik félre Báthory Erzsébet popkulturális szerepét és relevanciáját. A vérben fürdő vámpír legendája egyidős Báthory nyugati ismeretségével, így történetének legjóindulatúbb értelmezéseit is áthatja. McNally és Thorne Drakula után nevezik el könyvüket, Thorne a prologus során részletes felsorolást ad a Báthoryra visszavezethető médiatartalmakból, Craft a népszerű true crime-jelenség részeként veti fel a témát. Egy szó mint száz, Báthory Erzsébet hiába érdekes történelmi példa a jogi eljárások, nemi normák és politikai ügyek tárgyalására, elsősorban mégis inkább egy popkulturális horrorikon szerepét tölti be az angol nyelvű médiában. Rémtörténete még a történészek szemében is Drakulával kezdődik, és a fő tudományos haszna csupán az, hogy lehetőséget ad nyugati kutatóknak az általuk ismeretlen kelet-európai térség felfedezésére.

4.2.2. *Castlevania – Démonkastély: Noktürn* (2023)

A *Castlevania – Démonkastély* című felnőtt animációs sorozat 2017-2021-es futamát követően, 2023-ban újabb folytatást kapott a *Castlevania – Démonkastély: Noktürn* formájában. A japán videójáték-sorozatot adaptáló akció-horror dráma korábbi antagonistája a Vlad Tepesként is emlegetett Drakula volt, azonban a legújabb sorozat egy új vámpír-karaktert köszönt Báthory Erzsébet személyében (Little, 2023).

Bár a sorozatot inspiráló mű, és ezáltal Báthory karakterének alapja egy japán nyelven megjelent, japán cég által készített, és elsőnek Japánban megjelent tartalom, Báthory *Castlevania*-franchiseban való megjelenítése mégis releváns angol nyelvű reprezentációját tekintve. Maga a sorozat nem egy tökéletes, szó szerinti adaptációja az alaplumnak, sőt gyakori kritikája, hogy túlságosan eltér az eredetitől (Tassi, 2023). Több változtatás egyértelmű célkitűzése, hogy a tartalmat közelebb hozza a progresszív, nyugati médiatérben szocializált nézőközönséghez. A sorozat egyik legfontosabb karaktere, Annette, az eredeti videójátékokban egy fehér nő volt, aki inkább csak a románc kedvéért bukkant fel a narratívában, azonban a 2023-as rajzfilmben teljesen átalakul szerepe (Sánchez, 2023): Annette új verziója egy fekete mágus, aki fiatalkorát rabszolgaként élte le, majd később forradalmárként hirdeti az ígét és motiválja a tömeget a vámpírok elnyomása elleni lázadásra.

A *Castlevania – Démonkastély: Noktürn* története az 1792-es francia forradalom idején játszódik és narratívájának jelentős részét képezik a mozgalom alapvető osztályrendszerrel kapcsolatos ideológiái. Azonban a *Castlevania* során a gazdasági helyzeten túl még egy apró különbség is közrejátszik a nemes és nem nemes hierarchikus viszonyában: a nemesek vámpírok. Ilyen kontextusban kerül bemutatásra Báthory Erzsébet karaktere, a leggonoszabb vámpír, a vámpírmessias maga.

A sorozat legfontosabb antagonistájának neve és annak valós történelmi vonatkozásai sok nézőt motiváltak Báthory tényleges mivoltának felderítésére, aminek köszönhetően számos cikk és online diskurzus létrejött, azonban mindez nem sokat ér, tekintve, hogy Báthory karaktere a nevéen kívül kevés tulajdonságban osztozik a valódi magyar grófnővel (Mattson, 2023).

Báthory Erzsébet karaktere már vámpírrá változása előtt is örült szörnyeteg volt, azonban átalakulását követően a vámpírok között is kiemelkedő hatalomra tett szert, ugyanis beleivott Sekhmet egyiptomi napistennő vérébe, ami őt magát is isteni státuszra emelte. Ennek következtében Báthory a legerősebb és legrémisztőbb vámpír, aki még a rabszolgatartó nyugat-európai vámpíroknál is nagyobb fenyegetést jelent az emberiségre, hiszen az egész világ fölött át szeretné venni az uralmat.

Karakterizációjának egyetlen aspektusa, mely a valódi személyt, vagy legalábbis az őt övező legendát idézi, az a fiatal lányok iránti vérszomja. Báthory Erzsébet a sorozat több pontján is fiatal, szűz lányokat követel áldozatul, akiket szeretőként a karján hordoz, miközben vérüket szívja. Ezen szokása évtizedekkel korábbra is visszavezethető a sorozat egyetlen másik kelet-európai karakterének elmondása által, aki annak idején Oroszországban találkozott

elsőnek a vámpírmessiással. Báthory származási országa és etnicitása sosem tisztázódik, azonban orosz múltja, furcsa akcentusa és történelmi inspirációjának magyar nemzeti identitása együttesen a kelet-európai sztereotípiák kategóriájában értelmezhető.

Báthory Erzsébet ábrázolása teljes mértékben a fikcionális kontextuson belül létezik, legendájának a legsarkosítottabb történelmi értelmezése is eltörpül a vámpírmessiás, napistennő alakja mellett, így aligha lehet a tényleges angol nyelvű történelmi feljegyzésekhez hasonlítani. Mégis érdekes olyan szempontból, hogy remekül megtestesíti azt a karaktert amellyé vált a nyugati médiában. Báthory Erzsébet angol nyelvű médiareprezentációja a vámpírizmusban és horrorban jártas személyek számára egyáltalán nem újdonság, majdnem olyan gyakori, mint Drakula maga. A hetvenes évek francia filmjeitől kezdve, egészen modern horror sorozatokig, a vérengző, leszbikus női vámpír már-már a Báthory név szinonímája. A *Castlevania*-franchise legutóbbi évada csak egyike a számos példának.

Azonban ami kifejezetten érdekessé teszi a *Castlevania – Démonkastély: Noktürn* Báthory Erzsébetét, az a Bram Stoker *Drakulájára* hajazó, kelet-európai vámpírral asszociált sztereotípiák megjelenítése. Báthory egy a nyugatot gyarmatosítani igyekvő, túlfűtött szexualitású, velejéig romlott ragadozó, aki bár szórakoztatóan jó antagonist, de megkérdőjelezhető alkalmazása egy valós történelmi alak nevének.

4.3. Összehasonlítás és konklúziók

Báthory Erzsébet a magyar médiában – legyen szó biográfiákról, könyvekről vagy sorozatokról – kivétel nélkül egy történelmi kontextusban létező alak; nem kitalált karakter, hanem egy személy, aki valóban létezett. Ábrázolása mindig az élethűsége és a valóságnak vélt narratíva átadására törekszik, még akkor is, ha útközben összeakad az egyéni vagy politikai érdekekkel. Ezzel szemben az angol nyelvű popkulturális reprezentáció inkább inspirációs forrásként használja a történelmet, és a valóságot látványosan maga mögött hagyva a fantázia világába veti magát. Az angolszász médiában Báthory személye nem egy valós figura, hanem egy kitalált karakter, a horrorfilmek szörnyetege, egy vámpír, egy legenda. A Hayden White által tárgyalt interpretációs folyamat azonban rámutat arra, hogy igazából mindkét értelmezés fikcionális. A magyar történelmi törekvés hasonlóan egy kitalált történetre támaszkodik, mint az angolul népszerű legenda, azzal az egy apró különbséggel, hogy az egyik őszintén felvállalja fantasztikus mivoltát, míg a másik abszolút tényként prezentálja magát.

A történetészeti szövegek terén is ez a mentalitás jelent kiindulópontot: a magyar írók nemzeti múltjuk és politikájuk után érdeklődve kezdenek kutatásba, míg az angol nyelven írók a

legenda által felbuzdulva igyekeznek kinyomozni az igazságot. A magyar történészek általában magából a vádból indulnak ki és nem veszik komolyan a legendát, azonban angol nyelvű megközelítésből pont a vérben fürdés mítosza az, amivel egy könyv elindul. A cél mindkét esetben az, hogy felderítsék az események valós mivoltát, de a kiindulópont eltérő mind hozzáállás, mind pedig információs háttér szempontjából.

Az angol nyelven író történészek számára visszatérő probléma a nyelvi akadály, legyen szó lefordíthatatlan dokumentumokról, vagy a magyar és angol közötti nyelvtani különbségekről (pl.: Thorn nem érti, hogy a személyes névmások miért nem utalnak nemre). Egy másik kiemelkedő probléma a magyar történelmi kontextus ismerete, ugyanis az angol írók gyakran felhoznak olyan múltbéli eseményeket indoklásuk részeként, melyet a magyar írók általában hanyagolnak. Ilyen például Dózsa György 1514-es parasztlázadása és az azt követő brutális kivégzés, mely angol írók (Craft, Thorne) szemében jól reprezentálja a korabeli magyar nemesség vérszomját, azonban ez a téma aligha merül fel magyar történészek könyveiben. Az, ami egy magyar ember számára evidencia, vagy legalábbis halványan dereng (például a Báthory család történelmi relevanciája), egy külföldi író vagy olvasó részéről általában teljesen új információnak számít. Tony Thorne könyve a legeggyértelműbb példa az ebből adódó nehézségekre, hiszen olyan mértékben igyekszik megadni minden releváns információt, hogy narratívája gyakran fókuszát veszíti. Ezzel szemben a magyar írók nem is mindig érzik szükségét a kor politikai helyzetének részleges kifejtésére, hiszen a magyar nyelvet beszélő ember valószínűleg tisztában van azzal, mit jelent Magyarország három részre szakadása. Ennek köszönhetően tekinthetnek a nyugati írók munkájukra úgy, mint az ismeretlen felfedezésére, míg a magyar szövegek csak a hazai terepen futják le sokadik körüket.

A dolgozatban bemutattam, hogy egy nyelvterületen belül milyen kapcsolatban állnak egymással a szövegek, legyen szó egymásra épülő hivatkozásokról, vagy továbbfejlesztett és átvett véleményekről. Azonban ez a fajta diskurzus angol és magyar szövegek között is hasonlóan zajlik. Itt kiemelendő név Szádeczky-Kardoss Irma, akinek könyve nemcsak Magyarországon terjedt el de munkájával közreműködött Tony Thorne biográfiájának megírásában is. Tekintve, hogy Thorne volt az egyetlen, általam tárgyalt angol nyelvű író, aki Báthory ártatlanságát lehetségesnek találta, felveti a lehetőséget, hogy véleményét befolyásolta egy magyar kutató munkássága. Thorne hasonlóan említésre kerül Várkonyi Gábor (2012) szövegében, mint az első olyan nemzetközi író, aki megkérdőjelezi az özvegy köré épült narratívákat. Azonban minderre reakcióként Bledsaw pont, hogy kritizálja Thorne munkáját, amiért ilyen erősen egy elfogult másodlagos forrásra támaszkodott. Bledsaw

véleménye szöges ellentéte a Szádeczky-Kardoss által képviselt álláspontnak, elutasítja az általa megindított újhullámos gondolkodást Báthory ügyében, és kiáll a grófnő bűnössége mellett. Kettejük konfliktusának legérdekesebb eleme a kommunista kor koncepciók pereinek tárgyalásakor látható: Szádeczky-Kardoss 1993-as könyve végén említi hasonlítási pontként, hogy Báthory ügye izgalmasnak és relevánsnak érződik a korai kilencvenes évekbeli Magyarországon is. Ezzel szemben Bledsaw problémaként veti fel, hogy a mai magyar történészek összemoszák két külön kor igazságszolgáltatását, nem ért egyet a kettő párhuzamba állításával. Ezáltal látható, hogy a késő 20. századi kelet-európai körülmények egyaránt közrejátszottak a magyar és angol nyelvű történetírásban, azonban eltérő módon: Magyar kontextusban introspekciót inspirált és új, a magyarokat jobb fényben mutató teóriáknak adtak alapot, míg a nyugati vélemény javarészt érintetlen maradt, de nagyobb figyelmet szentelt a hazai történetírásnak.

A két sorozat: *Castlevania – Démonkastély: Noktürn* és *Tündérkert – kísértések kora*, ugyanazon évben jelent meg, mégis itt ütközik ki leginkább Báthory Erzsébet reprezentációjának ellentétes természete. Hasonlóan az írásos szövegekhez, mindkét sorozat egyértelműen fikcionális, sőt, mindkettő történelmi tényeken alapszik. Azonban hiába alkalmaz a *Castlevania*-franchise valós helyszíneket és neveket, a vámpírok köré épített narratíva egyértelműen fantasztikus, amire rásegít, hogy egy animációs tartalomról beszélünk. A *Tündérkert* viszont kifejezetten egy történelmi sorozat, amelynek célja, hogy látványvilágával és történetével megmutassa a nézőnek, milyen volt a régmúlt ország. Így, bár egyformán kitaláltak, a magyar sorozat jobban megtartja történelmi mivoltát.

Karakteralkotásaikat illetően hasonlóan egy viszonylag modern közönséget céloztak meg, így a női szereplők, beleértve Báthory Erzsébetet is, komplex, kifejezett személyiséget kapnak. A *Castlevania* sorozat Báthory Erzsébetét azonban felidéz sok *Drakulából* ismert keleti sztereotípiát, a legérdekesebb közülük a gyarmatosítási szándéka. A *Castlevania – Démonkastély: Noktürn* történetében Báthory egyértelműen az elnyomó fél. Ezzel szemben a *Tündérkertben* Báthory pont, hogy áldozatául esik a külső politikai befolyásoknak. Báthory Erzsébet magyar változata nemcsak ártatlan, de maga az áldozat, míg angol nyelven a sorozatgyilkosnál is rosszabb, kolonizáló hatalom.

Alapvetően, bár láthatunk példát ellenvéleményekre, igaz, hogy angolul gyakoribb a bűnös ítélet míg magyarul többségben vannak az ártatlanság pártfogói. A történészek nincsenek teljes ellentétben egymással, a 21. századra elterjedt mindenhol a kritikusabb hozzáállás, azonban az általános asszociációk bevésődtek. Elizabeth Bathory elsősorban vámpír és zárójelben talán ártatlan, míg Báthory Erzsébet egy áldozat és tragédia egyszemélyben.

5. Következtetések és záró gondolatok

Báthory Erzsébet, egyszerre áldozat és elkövető, ártatlan és bűnös. Az igazságot valószínűleg egyetlen fentebb tárgyalt mű sem volt képes a valósághoz hűen rekonstruálni, azonban nem is ez a történészek feladata. „Az hogy az események, amelyeket a mintázat magába foglal igazak e vagy sem, objektíven véve, nem kell, hogy foglalkoztassák [a történészt]” (Becker, 1938, 27, saját fordítás). Ami ennél fontosabb az a legendából kinyert tanulság. Thuróczi László korában ez a protestáns vallások megrontó ereje és a női nem gyengesége volt, később pedig a hatalommal való visszaélés mintapéldája, bár az megosztó, hogy valójában ki is élt vissza és milyen hatalommal.

A magyar nyelvű könyveknek és sorozatoknak köszönhetően Báthory vezetékeve a magyar történelem izgalmaival és dicsőséggel teli korszakát idézi fel közönségében. Báthory Erzsébet egy tisztogatásra váró sötét folt az egyébként hatalmas nemesi család hírnevén, akit kortársai mondvacsínált okokból igyekeztek bemocskolni, és azóta a nemzet külső hatalmak általi elnyomásának különös szimbóluma lett.

Ezzel szemben Elizabeth Bathory neve sosem fogja kinőni horrorisztikus konnotációit, maguk a történészek sem tudnak ettől elvonatkoztatni. Ha ismertté is válik Báthory ügyének komplexitása és a kritikai attitűd szélesebb körökben elterjed, a történet már rég otthonra talált a vámpír-legendák és sorozatgyilkos történetek között, az okkult kapcsolódás nem választható el tőle.

Báthory Erzsébet személye párhuzamba állítható Magyarország történelmének reprezentációjával. Az országon belül a pozitív aspektus válik kiemelkedővé míg a „nyugati” nézőpont szerint a magyarság szerepe és karaktere kevésbé jelentős, helyette a leegyszerűsített, fantáziával színesített, régiós sztereotípiák uralják a múlt megjelenítését.

Bibliográfia

- Bajomi L. E. (1979, december 1). Báthorizmus: avagy rossz hírünk a világban. *Élet és Irodalom*, 23(48), 6.
- Baring-Gould, S. (1865). *The Book of Were-Wolves*. London: Smith, Elder and Co.
- Becker, C. (1938). What is Historiography? *The American Historical Review*, 44(1), 20–28.
<https://doi.org/10.2307/1840848>
- Bledsaw, R. L. (2014). *No blood in the water: The legal and gender conspiracies against Countess Elizabeth Bathory in historical context*. Illinois State University.
- Deltcheva, R. (2004). Eastern Women in Western Chronotopes: The Representation of East European Women in Western Films after 1989. *Vampirettes wretches and amazons: western representations of East-European women*. 161-186. Columbia University Press.
- Erjavec, A. (2014). *Eastern Europe, Art, and the Politics of Representation*. *Boundary 2*, 41(1), 51–77.
- Grzechnik, M. (2019). The missing second world: on Poland and postcolonial studies. *Interventions*, 21(7), 998-1014.
- Havas, J., Mártonfi, A., & Gergely, G. (2021). Beasts from the East: fantasies of Eastern Europeanness in Brexit-era BBC drama. *Journal of European Television History and Culture* 2021/20
- Ivancu, O. (2019). From Vlad Țepeș to Count Dracula. A challenging relation between history and myth. *Incursiuni în imaginar*, 1(10), 47-57.
- Jarvie, I. C. (1978). Seeing through movies. *Philosophy of the Social Sciences*, 8(4), 374-397.
- Kürti, L. (2009). The symbolic construction of the monstrous—the Elizabeth Bathory story. *Narodna umjetnost-Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 46(1), 133-159.
- László, J., Vincze, O., & Somogyvári, I. K. (2003). *Representation of National Identity in Successful Historical Novels*. *Empirical Studies of the Arts*, 21(1), 69–80.
- Lengyel T., Várkonyi G. (2010). *Báthory Erzsébet. Egy asszony élete*. General Press Kiadó.
- Müller, M. (2020). In search of the global east: Thinking between north and south. *Geopolitics*, 25(3), 734-755.
- Nagy L. (1984). *A rossz hírű Báthoryak*. Kossuth Kiadó.
- Nemere I. (1989). *A rejtélyes elődök*. Budapest Magyar Eszperantó Közösség.
- Owczarzak, J. (2009). *Introduction: Postcolonial studies and postsocialism in Eastern Europe*. *Focaal*, 2009(53).
- Pataki F. (2010). Kollektív emlékezet és emlékezetpolitika. *Magyar tudomány*, 7, 778-798.

- Péter K. (1985). *A csejtei várúrnő: Báthory Erzsébet*. Helikon Kiadó.
- Romsics, I. (2016). Közép- és/vagy Kelet-Európa?. *Korunk*. 07, 74-89
- Stoker, B. (1897). *Dracula*. Grosset & Dunlap Publishers.
- Stoker, B., Eighteen-Bisang, R., & Miller, E. (2008). *Bram Stoker's Notes for Dracula: A Facsimile Edition*. McFarland.
- Szádeczky-Kardoss I. (1993). *Báthory Erzsébet igazsága*. Nesztor Kiadó.
- Thorne, T. (1998). *Countess Dracula: the life and times of Elisabeth Bathory, the blood Countess*. A&C Black.
- Vas, M., & Vida, K. (2023). A film lehetőséget ad, hogy vitázzunk róla, milyen világban akarunk élni. *új szem*, 1(1).
- White, H. V. (1975). Historicism, History, and the Figurative Imagination. *History and Theory*, 14(4), 48–67. <https://doi.org/10.2307/2504665>
- White, H. (1988). Historiography and Historiophoty. *The American Historical Review*, 93(5), 1193–1199. <https://doi.org/10.2307/1873534>
- White, H. (1973). Interpretation in History. *New Literary History*, 4(2), 281–314. <https://doi.org/10.2307/468478>
- White, H. V. (1966). The Burden of History. *History and Theory*, 5(2), 111–134. <https://doi.org/10.2307/2504510>
- Wolff, L. (1994). Entering Eastern Europe: Eighteenth-Century Travelers on the Frontier. *Inventing Eastern Europe: The map of civilization on the mind of the Enlightenment*. 17- 49. Stanford University Press.
- Wolff, L. (1994). Imagining Eastern Europe: Fiction, Fantasy, and Vicarious Voyages. *Inventing Eastern Europe: The map of civilization on the mind of the Enlightenment*. 89- 143. Stanford University Press.

Források

- Bodnár J. L. (2023, október 20). *Nincs annyi meztelen test, amennyi menővé tenné a Tündérkertet*. 24.hu. <https://24.hu/kultura/2023/10/20/tunderkert-sorozat-duna-tv-kritika/> (letöltés: 2024. december 28.)
- Mattson, K. (2023, október 5). *The Fascinating True Story Behind 'Castlevania: Nocturne's Erzsébet Báthory*. Collider. <https://collider.com/castlevania-nocturne-erzsabet-bathory-true-story/> (letöltés: 2024. december 28.)

Megérkezett a Tündérbkert első előzetese! (2023). MédiaKlikk.

<https://mediaklikk.hu/tunderkert/cikk/megerkezett-a-tunderkert-első-elozetese> (letöltés: 2024. december 28.)

„Mindegyik női karakter erős és okos a Tündérbkertben”. (2023). MédiaKlikk.

<https://mediaklikk.hu/duna/cikk/2023/10/06/mindegyik-noi-karakter-eros-es-okos-a-tunderkertben/> (letöltés: 2024. december 28.)

Most prolific female murderer. (n.d.). Guinness World Records.

<https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/most-prolific-female-murderer> (letöltés: 2024. november 20.)

Little, S. (2023, szeptember 27). *Castlevania: Nocturne Is Based On These 2 Games (But With One Fundamental Change)*. Screenrant.

<https://screenrant.com/castlevania-nocturne-games-based-symphony-night/> (letöltés: 2024. december 28.)

Sánchez, K. (2023, szeptember 28). *From Damsel to God: Annette In Castlevania: Nocturne.*

But why tho? <https://butwhytho.net/2023/09/annette-castlevania-everything-to-know/> (letöltés: 2024. december 28.)

Tassi, P. (2023, október 1). *Netflix's 'Castlevania: Nocturne' Again Proves The Uselessness Of User Reviews.* Forbes.

<https://www.forbes.com/sites/paultassi/2023/10/01/netflixs-castlevania-nocturne-again-prove-s-the-uselessness-of-user-reviews/> (letöltés: 2024. december 28.)

Tündérbkert: véget ért az izgalmas magyar történelmi sorozat forgatása. (2023). MédiaKlikk.

<https://mediaklikk.hu/tunderkert/cikk/tunderkert-veget-ert-az-izgalmas-magyar-tortenelmi-sorozat-forgatasa/> (letöltés: 2024. december 28.)

Vig, Gy. (2023, október 12). *Akár be is fíliázhatnák a Tündérbkertet.* Index.

<https://index.hu/kultur/cinematrix/2023/10/12/tunderkert-sorozat-duna-tv-megafilm-sorozat-balsai-monika-kalloy-molnar-peter-parti-nora/?token=6a54b7e98b9b4abe8ea00554078007bb> (letöltés: 2024. december 28.)

Vig, Gy. (2022, július 25). *Az Elk*rtuk után az erdélyi Trónok harcára készül Bokor Barna.* Index.

<https://index.hu/kultur/2022/07/25/bokor-barna-elkxrtuk-hann-endre-erdelyi-tronok-harca/> (letöltés: 2024. december 28.)

Was Elizabeth Báthory truly the most prolific female serial killer ever? (2023, június 6).

Guinness World Records.

<https://www.guinnessworldrecords.com/news/2023/6/was-elizabeth-bathory-truly-the-most-prolific-female-serial-killer-ever-751852> (letöltés: 2024. november 20.)

Filmográfia

Bradley, C. (2023-). *Castlevania – Démonkastély: Noktürn*. Powerhouse Animation Studios.

Bereményi G., Tasnádi I. (2023) *Tündérbkert – Kísértések kora*. Megafilm, MTVA.